

12.03.23

niedziela, godz. 18.00
Wrocław, NFM, Sala Główna

Organy i smyczki

Joseph Swensen – dyrygent
Mari Fukumoto – organy
NFM Orkiestra Leopoldinum

Program:

Tōru Takemitsu (1930–1996)

Requiem for strings [7']

Francis Poulenc (1899–1963)

Koncert g-moll na organy, smyczki i kotły FP 93 [23']

Andante – Allegro giocoso – Subito andante moderato –

Tempo allegro – Molto agitato – Très calme: Lent –

Tempo de l'allegro initial – Tempo d'introduction: Largo

Béla Bartók (1881–1945)

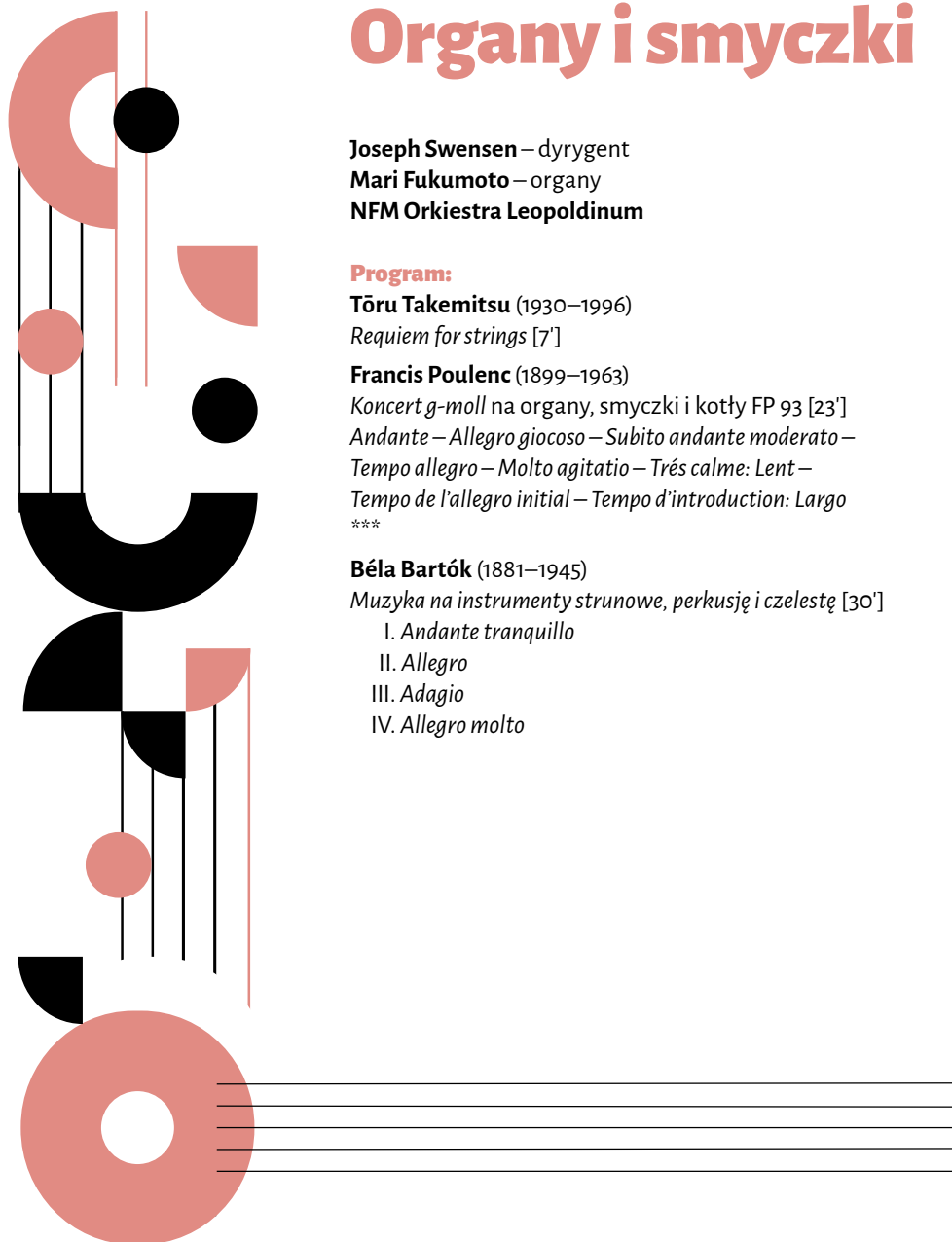
Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czelestę [30']

I. *Andante tranquillo*

II. *Allegro*

III. *Adagio*

IV. *Allegro molto*

W programie koncertu NFM Orkiestry Leopoldinum pod dyrekcją Josepha Swensena znalazły się trzy arcydzieła muzyki XX wieku. Jedno z nich to najbardziej znany koncert organowy ubiegłego stulecia, w pozostałych dwóch ciężar prowadzenia narracji spoczywa zaś na instrumentach smyczkowych.

Napisane w 1957 roku *Requiem na smyczki* było dziełem, które zapoczątkowało międzynarodową karierę japońskiego kompozytora Tōru Takemitsu. Poświęcone zostało ono pamięci nauczyciela twórcy, Fumiowi Hayasace. Utwór ma budowę trzyczęściową reprzyzową. Napięcie generowane jest przez gęstą harmonię (divisi sięga momentami aż jedenastu głosów), częste zmiany dynamiki i polimetrię sukcesywną, która wprowadza do narracji element suspensu.

Koncert g-moll Francisa Poulenca to bodajże najbardziej znana kompozycja z solową partią organów stworzona w XX wieku. Powstała w latach 1934–1938 na zamówienie Winaretty Singer, księżnej de Polignac, dziedziczki fortuny firmy Singer Corporation i mecenaski sztuki. Jej zainteresowanie muzyką epoki baroku wpłynęło też ewidentnie na formę koncertu, w którym odnaleźć można wpływy twórczości organowej z epoki baroku – Johanna Sebastiana Bacha i Dietricha Buxtehudego. Dzieło jest jednoczęściowe, ale składa się z siedmiu sekcji różniących się pomiedzy sobą pod względem agogicznym, fakturalnym, stylistycznym i kolorystycznym. Wstęp grany jest przez organy w tempie *andante* w tonacji zasadniczej, podkreślonej przez gęstą, akordową fakturę. Chwilę później pojawia się melodia w rytmie punktowanym. Napięcie nagromadzone przez kolejny akordowy pasaż znajduje ujście w szybkim odcinku – *Allegro giocoso*. Temat smyczków przeplata się z descendentalnymi i ascendentalnymi wejściami organów w rytmie szesnastkowym. Napięcie wzmacnia także ciągle zmieniająca się harmonia. Następnym, rozbudowanym odcinkiem, *Andante moderato*, rozpoczyna instrument solowy. Rozkołysaną melodię wykorzystującą rytm punktowany powtarzają następnie smyczki, które łączą się z organami. Rytm ulega rozdrobnieniu, faktura zagęszcza się, co prowadzi do wyładowania dynamicznego i solowego odcinka akordowego. Następna sekcja utrzymana jest w szybkim tempie, a poczucie dynamizmu wzmagają nieregularne podziały rytmiczne w postaci szesnastkowych trioli. Descendentalny chromatyczny pasaż smyczków prowadzi do następnej sekcji, tym razem spokojnej i utrzymanej w powolnym tempie. Stopniowe zagęszczanie faktury w partii organów prowadzi do wzrostu napięcia. Następuje przejście do sekcji w szybkim tempie, która tematycznie nawiązuje do pierwszego *allegro*. Ostatni

odcinek inicjowany jest przez powtórzenie akordów znanych już z początku koncertu. Sekcja ta obfituje w ciekawe pomysły fakturalne. Najpierw pojawia się solo organów, a następnie altówki i wiolonczeli, które wykonują swoją partię na tle *pizzicato* pozostałych smyczków i miękkich dźwięków organów. Nastrój medytacji przerywa *fortissimo* instrumentu solowego, po którym następuje ostry akord g-moll grany przez wszystkich wykonawców i wieńczący całe dzieło.

Muzyka na instrumenty strunowe, perkusję i czeleste Béli Bartóka została napisana w 1936 roku na zamówienie dyrygenta Paula Sachera, który chciał w ten sposób uczcić dziesięciolecie swojego zespołu – Kammerorchester Basel. W rezultacie powstał nie tylko utwór emblematyczny dla stylu kompozytora, ale także jedno z największych arcydzieł XX wieku w ogóle. Smyczki zostały podzielone na dwa podzespoły ulokowane antyfonalnie pomiędzy umieszczonymi na środku instrumentami perkusyjnymi. Ogniuwo pierwsze to sześciogłosowa fuga o formie łukowej. Jej formę zapowiada już kształt mocno schromatyzowanego, szczelnie wypełnionego półtonami, polirytmicznego tematu, którego ambitus nie wykracza poza kwintę. Jest to jedyny materiał tego ogniuwa. Temat systematycznie wprowadzany jest w technice imitacyjnej w kolejnych głosach o kwintę wyżej lub niżej w narastającej dynamice. Funkcją centrum tonalnego pełni, ze względu na swoje usytuowanie w melodii, dźwięk a. Kulminacja przypada w momencie złotego cięcia. Sygnalizuje ją dojście do dźwięku es, uderzenie wielkiego bębna i dynamika *fortissimo possibile*. Następuje teraz proces odwrotny – powolne *decrescendo*, gdzie głosy imitują temat w inwersji, cofając się w kręgu kwintowym do punktu wyjścia, czyli do dźwięku a. Część druga ma charakter wirtuozowski, a na pierwszy plan wysuwa się tu czynnik rytmiczny. Bartók w pełni wykorzystuje tu też przestrzenny aspekt muzyki, każąc dialogować ze sobą niezależnym sekcjom smyczków. Temat tej części przypomina nieco ten z pierwszego ogniuwa, ale jego diapazon jest szerszy i obejmuje interwał trytonu. Kapryśny charakter muzyki podkreśla zastosowanie, podobnie jak w fudze, polimetrii sukcesywnej. Część wolna stanowi najbardziej frapujący przykład typowo Bartókwskiej kolorystyki orkiestrowej. Także tutaj kompozytor zastosował formę łukową. Narację inicjuje wysoki dźwięk ksylofonu, któremu towarzyszą *glissanda* kotłów, a następnie altówki wprowadzają synkopowany temat nasuwający skojarzenia z węgierską muzyką ludową. Środkowy, kulminacyjny odcinek tego ogniuwa oparty jest całkowicie na kolorystyce szmerowej. Szybkie pasáže pentatoniczne czelesty i fortepianu połączone z *glissandami* harfy i tremolo smyczków tworzą niezwykle radykalny i poruszający obraz dźwiękowy. W zakończeniu powraca

uporczywie powtarzany wysoki dźwięk ksylofonu. Radosna i żywiołowa część czwarta utrzymana jest w formie ronda. Pierwsza myśl muzyczna to diatoniczna, lidyjska melodia w stylu bułgarskiej muzyki ludowej. Innym wyróżniającym się elementem jest prosta melodia diatoniczna oparta na trójdźwiękach es-moll i Es-dur, nawiązująca do węgierskiej muzyki verbunkos. Całość kończy brawurowa koda w tonacji A-dur.

Oskar Łapeta

NFM.WROCLAW.PL

Organizator:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Wrocław miasto spotkań

Ministerstwo Kultury
Dziedzictwa Narodowego

**DOLNY
ŚLĄSK**